

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA AYVALIK'TA EKMEK MESELESİ

Serap TAŞDEMİR*

ÖZ

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'na girmemesi ve bu nedenle cephelerde fiili savaşın dışında kalması, siyasal, ekonomik ve sosyal açıdan zor günler geçirmesini engelleyemedi. Aksine, savaş yıllarının zorluklarını tüm ağırlığıyla yaşadı. Savaşı fırsat bilenlerin faaliyetlerinin de etkisiyle yaşananlar; karaborsa, yiyecek ve mal sıkıntısına neden olurken, hayat pahalılığı sadece ekonomik konuları değil, sosyal hayatı da etkiledi. İç politikada hükümetleri en zorlayan konu, ordunun ve halkın temel besin maddesi ekmeğin ihtiyacının karşılanması oldu. Ekmeğin tüketiminin düzenlenmesi için çıkarılan ekmeğin karnesi uygulaması ve diğer yasalarla halkın ekmeğiz kalmaması amaçlanırken, uygulamada yaşanan sorunlar savaş bittikten sonra da bu konudaki tartışmaların devam etmesine yol açtı. Bu çalışmada, başta ekmeğin olmak üzere birçok gıda maddesinin karneye bağlandığı savaş yıllarında Ayvalık'ta yaşanan un ve ekmeğin sıkıntısı ve üretilen çözümlerin toplum üzerindeki ekonomik ve sosyal etkileri ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ayvalık, II. Dünya Savaşı'nda Ayvalık, ekmeğin karnesi, Ayvalık'ta ekmeğin karnesi

BREAD ISSUE IN AYVALIK IN THE YEARS OF SECOND WORLD WAR

ABSTRACT

Turkey's not joining 2nd WW and thus staying out of physical war in fronts couldn't prevent it from having hard times in terms of politics, economy and sociality. On the contrary, it went through all the difficulties of war in all aspects. Everything that

* Doç.Dr., İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
E-Posta: serap.tasdemir@inonu.edu.tr

happened together with the actions of those who benefited from war caused blackmarket to appear and food and property difficulties; cost of living not only affected economical subjects but also social life. In domestic politics the subjects that give governments hardest time was supplying military and publics main food bread. While it was aimed not to leave the community without bread with other laws and food ticket application that was to regulate the bread consumption, the problems during the application caused the discussions to go on after the war. In this study, in the years of war when mainly bread and many foods were imposed to tickets, the powder and bread problems in Ayvalık and the economical and social effects of the solutions on the community will be presented.

Keywords: *Ayvalık, the second world war in Ayvalık, rationing of bread, rationing of bread in Ayvalık.*

"Harpte ilk söz topların; son söz ekmeğin"¹

Giriş

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren zeytin ve zeytinyağı üretimi sayesinde ticaret ve sanayi kenti haline gelen Ayvalık, Osmanlı Devleti zamanında bölgede İzmir'den sonra başlıca yerleşim yerlerinden biri oldu. Milli Mücadele yılları ve yaşanan nüfus mübadelesi ile Ayvalıklı Rumlar kıyı adalarına göç ederken;² mübadele anlaşması çerçevesinde Rumların terk ettiği Ayvalık'a, geldikleri yerlerin iklimine yakın olması ve meşguliyetlerini yapabilecekleri özellikler taşıması gibi nedenlerle Girit Adası'ndan, Yunanistan'dan ve Midilli Adası'nın muhtelif şehir ve köylerinden 1340 ve onu izleyen senelerde mevcut iskân defterlerindeki kayıtlara göre 4583 aile yerleştirildi.³ Ayrıca, Küçükköy'de Rumeli ve Taşlıca muhacirlerinden 325 aile ve 1939 yılında Doğu Anadolu Bölgesi'nden 11 hane iskân edildi. Bu 11 haneden 7'si 5098 sayılı yasa gereği memleketlerine geri dönerken, 4 hane Ayvalık'ta kaldı. Altunova bucağı merkezine ise Balkan Savaşları

¹ Amerikan Başkanı Hoover'in bu sözünü aktaran: Ekrem Buğra Ekinci, "ekmek bulamayan pasta yesin", <http://www.turkivegazetesi.com.tr/vazarlar/prof-dr-ekrem-bugra-ekinci/577441.aspx> (erişim tarihi: 18.09.2015).

² Kemal Arı, **Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç 1923-1925**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995, s. 180-181.

³ Ahmet Akbil, "Ayvalık İlçesi", **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 206 (1950), s. 161.; Necmi Uyanık, "Mübadele Sürecinde Bazı Ada Halklarının Yaşamış Olduğu Sorunlar Üzerine Tespitler", **Prof. Dr. Nejat Göyünç Armağanı**, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya, 2013, s. 439.

sonrasında Rumeli'nin çeşitli kent ve kasabalarından 98 hane,⁴ devam eden dönemde Almanya'nın Frankfurt kamplarından ve Kırım mültecilerinden 4 aile daha yerleştirildi. Aradan geçen yıllar içinde Ayvalık'ın başta nüfus yapısı olmak üzere⁵ sosyo-ekonomik yapısında önemli değişiklikler yaşansa da ilçenin ekonomik yapısındaki temel faktör zeytin ve zeytinyağı üretimi/ticareti olmaya devam etti.⁶

Ne var ki, Milli Mücadele yılları ve öncesinde yaşananlar ilçenin eski görkemli günlerinden eser bırakmadı.⁷ Mübadele sonrasında ise, bir yandan yerleşme ile ilgili yaşanan sorunlar diğer yandan taşlık, dağlık ve zayıf kireçli topraklardan -Altunova gibi küçük ova kısımları hariç- oluşması nedeniyle arazinin hububat ziraatına izin vermemesi, buğday üretimini sorunlu hale getirdi. Ayvalık'ta buğday yerine, Akdeniz iklimine has olan zeytinlerden başka küçük parçalar halinde tütün ve ova kısmında uygun yerlerde pamuk yetiştirildi.⁸ Neticede buğday üretimi yeterli olmadığından ekmeklik un ihtiyacını genelde taşradan karşılama yoluna giden Ayvalık'ta, buğday ve ekmek meselesi II. Dünya Savaşı öncesinde –hatta mübadeleden itibaren- çözülmesi gereken bir sorun olarak gündemi meşgul etti.⁹

⁴ Akbil, **a.g.m.**, s. 161.

⁵ 1927 nüfus sayımına göre Ayvalık ilçesi merkez nüfusu 13549; 1935 yılında 13088 olan nüfus 1940 yılında 12.286'ya düştü. 1945 yılında 13.650 ve 1950 yılında tekrar 13.101'e geriledi. **22 Ekim 1950 Umumi Nüfus Sayımı**, Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet Umum Müdürlüğü, Ankara, 1951, s. 31.

⁶ Ayvalık'ta zeytinin ekonomik yapıdaki yerinin bir göstergesi de Ticaret Odası kayıtlarıdır. Ticaret Odası'na kaydolmuş işletmeler cirosuna göre küçükten büyüğe 5,4,3,2,1. derece ve ayrıca tüm bunların ötesinde bütçesi olanlar da Fevkalade derecede kabul ediliyordu. Ayvalık Ticaret Odasında 1942 yılında fevkalade sınıfta bulunan işletmeler (odanın verdiği sıraya göre): İş Bankası, Osmanlı Bankası, Ziraat Bankası, Sezai Ömer Marda, Sabuncugil Lmt. Şirketi, Bekir Cömert Oğulları, Hulusi Nuri Zarplı, İzzet Ferit Basmacılar, İzzet Yılmaz, Mehmet Ergenç, Kaptanlar Şirketi, Mehmet Tevfik Süner ve Fazıl Doğan. Fevkalade sınıfta yer alan 13 işletme arasından ilk üç sıradaki bankaları çıkarırsak, geriye kalan bütün firmaların zeytin ve zeytinyağı ticaretine ait olması, zeytinin Ayvalık için taşıdığı önemin göstergesiydi. İlk on üç işletmenin ardından 14-72 sırada birinci sınıf üye, 73-123 sıra numarası arası ikinci sınıfta, 124-154 sıra numarası arası üçüncü sınıf, 155-185 sıra numarası arası dördüncü sınıf, 186-206 sıra numarası arası da 5. sınıf işletme statüsündeydi. Fevkalade sınıf 50, Birinci sınıf 18, ikinci sınıf 11, üçüncü sınıf 7, dördüncü sınıf 3.50 ve beşinci sınıf odaya 1.50 kuruş aidat ödeyecekti. **Ayvalık Ticaret Odası Karar Defteri**, sayfa numaraları.

⁷ Rumların Ayvalık'tan ayrılmadan önceki son yıllarında işletmelerin büyük ölçüde tahrip edilmesi, kullanılmaması veya bakımlarının yapılmaması şeklinde yaşanan olumsuzluklar nedeniyle şehir zirai ve iktisadi olarak geriledi.

⁸ T.C. Ayvalık Ticaret Odası, "İstihsal", **İdare Heyeti İktisadi Raporu Ekim 1955**, Ayvalık Ticaret Odası Yayınları, Ayvalık, 1955, s.y.

⁹ O yıllarda ekmeğin gramajı standart olmayınca bazı fırıncılar 10 kuruşluk, bazıları 20 kuruşluk, kimisi 25 kuruşluk, kimisi de 50 kuruşluk ekmek imal ediyor ancak bazen bu

Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk yıllarında sanayileşme hamlesinin üç beyazından biri olan un temini konusunda ülke genelinde yaşanan sorunların benzerleri,¹⁰ Ayvalık'ta da görüldü. Amerika ve Avrupa unlarının rekabeti, ilçede kalitesiz un kullanımına neden oldu. Ekmeğin tadının bozulması konusunda şikâyetler artınca bir araştırma yapılmış ve sağlığa zararlı un kullanıldığı ortaya çıkmıştı. Un tüccarı Mahmut Paşa Ticarethanesine üzerlerinde yeşil ve "Kasım Paşa Değirmeni Ekmek İmaline Gayri Salih" etiketli 350 çuval un getirilmiş, bunlardan 60 çuvalı muhtelif dükkânlara dağıtılmışsa da kalanların nakli esnasında belediye memurları tarafından fark edilerek zabtı tutulmuştu. Unların sahibi "Bu ekmeğin için gayri Salih" damgası İstanbul için olup Ayvalık'ı kapsamaz diye savunma yapmasına rağmen Ayvalık halkının tepkisini çekmiş, ancak ekmeğin meselesine kesin bir çözüm de üretilmemişti.¹¹

Mübadele sürecinde, Ayvalık'a gelip, burada tutunamayanlar, şehirden ayrılarak giderken iskân ve tefviz¹² suretiyle kendilerine verilen zeytinliklerin, iskân hakkı olarak fert başına verilmiş olan yirmişer ağaçlık küçük bölümleri ekonomik sebeplerle elden çıkarmaları, zeytinliklerin büyük kısmının belirli ellerde toplanmasına yol açtı.¹³ Zeytinliklerini ellerinden çıkaran, bununla birlikte Ayvalık'ta yaşamaya devam eden nüfus ise genelde zeytin işçiliği ile meşguldü. İki yılda bir hasat veren zeytin mahsulünün toplanmasında en çok üç buçuk ay çalışan bu işçiler büyük zorluklar yaşadılar.¹⁴ Birçok kişi balık sezonunda balık avcılığı ile uğraşsa da, ilçede sanayileşme konusunda doğru adımlar o dönemde atılmadı.

II. Dünya Savaşı Yıllarında Ayvalık'taki Durum

Ayvalık'ta hala mübadelenin sorunlarının çözülmeye çalışıldığı yıllarda, II. Dünya Savaşı başladı.¹⁵ Savaşın ilk günlerinde, 11 Eylül 1939'da

ekmeklerin gramajları tartıldığında eksik gelebiliyordu. Belediyenin kontrol etmesi ve durumun düzeltilmesi için Ayvalık gazetesinden çağrı yapıldığı görüldü. **Ayvalık**, 5 Kanunusani 1925, s. 1.

¹⁰ Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi**, İmge Yayınevi, Ankara, 2004, s. 20.

¹¹ **Ayvalık**, 1 Mart 1926, s. 2.

¹² Tefviz: Bir taşınmaz malı bilinen değeri karşılığı bir kimseye verme.

¹³ 1969 gibi pek çok sorunun ortadan kalktığı geç bir tarihte bir buçuk milyon kadar olan zeytin ağaçlarından yararlanan aile sayısı 5467 olarak belirlendi. En küçük sayıdan 250 ağaca kadar olan aile sayısı 4620 iken, 500 ve daha fazla ağaca sahip olanların sayısı 854'dü. **Tarihi, Coğrafyası, Ekonomisi ve Turizmi ile Ayvalık**, Geylan Kitabevi, Ayvalık, 1969, s. 12.

¹⁴ **BCA**. 490.01. 624.52.1.109.

¹⁵ II. Dünya Savaşı yıllarında ekmeğin karnesi uygulamaları süreci ile ilgili başlıca çalışmalar için bkz: **Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1940-1949**, Ankara Üniversitesi SBF KAYAUM, Ankara, 2008; Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C.: 2, Remzi Kitabevi,

Nazi ordularının Polonya'ya girmesinin sonrasında, Başvekil Refik Saydam yaptığı meclis konuşmasında:

“Zirai istihlal vaziyetimiz emin ve sağlamdır. Gıda maddeleri üzerinde herhangi bir sıkıntı varit değildir. Bereketli ve iyi kaliteli bir mahsul yılını idrak etmiş bulunuyoruz. Evvelce arz ettiğim gibi, mevcudumuz yıllık ihtiyacımızın üstündedir... Geçen umumî harpten evvel büyük şehirlerimizin ekmek ve un ihtiyacının dışarıdan temin edildiğini hepimiz hatırlarız. Bu gün ise buğday da ihraç edecek vaziyete geçmiş bulunuyoruz.”

İstanbul, 2005; Bülent Bakar, “İstanbul’da Ekmek Karnesi Uygulaması, Karne ve Ekmek Suistimalleri (1942-1946)”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, 12/24 (2013/2), s. 1-60.; Ahmet Hamdi Başar, **Davalarımız**, Ankara, 1943; İsmet Binark, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-VII. Dönem (8 Mart 1943-5 Ağustos 1946)**, 1. C., TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2009; Tevfik Çavdar, **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, İmge Yayınevi, Ankara, 1999; Selim Deringil, **Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin Dış Politikası**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003; Ahmet Başer Kafaoglu, **Varlık Vergisi Gerçeği**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005; Ahmet Makal, “65. Yılında Koruma Kanunu, Çalışma İlişkileri ve İş Mükellefiyeti”, **Tartışma Metinleri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Gelişme ve Toplum Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara, 2004.; Murat Metinsoy, **İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye: Savaş ve Gündelik Yaşam**, Homer Kitabevi, İstanbul, 2007; Şevket Pamuk, **Osmanlı’dan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme Seçme Eserler II**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008; İlhan Tekeli-Selim İlkin, **Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiye’si**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013; Çetin Yetkin, **Karşıdevrim 1945-1950**, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2002; İrfan Bülbül, “İkinci Dünya Savaşı’nın Türkiye’de Sosyal Hayata Olumsuz Yansımaları”, **İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 9 (2006), s. 1-52; Sabit Dokuyan, “İkinci Dünya Savaşı Sırasında Yaşanan Gıda Sıkıntısı ve Ekmek Karnesi Uygulaması”, **Turkish Studies**, Sayı: 8/5 (İlkbahar 2013), s. 193-210.; Günver Güneş, “Türkiye’de Savaş Ekonomisi Uygulamaları ve Toplumsal Yaşama Etkileri”, **Türkler Ansiklopedisi**, C:17, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 1078-1092; Şinasi Sönmez, “İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Hükümetlerinin Temel Gıda Maddelerinin Temini Konusunda Aldığı Tedbirler”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 47 (Bahar 2011), s. 599-629; Fatih Tuğluoğlu, “Tek Parti Döneminde Hükümet Memur Dayanışması”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 27-28 (Mayıs-Kasım 2001), s. 353-373; Gökgez, Gurbet, **II. Dünya Savaşı Yıllarında İzmir’de Gıda Ticareti ve Yaşanan Bunalım**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010.; Lale Kırca, **İkinci Dünya Savaşı’nın Ekonomik ve Sosyal Etkilerinin Türk Basımına Yansımaları (1945-1950)**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2012; Kanun No: 3780, Kabul tarihi: 18.01.1940; Yayınlandığı **Resmi gazete**: 26.01.1940. **Resmi Gazete**, 26.01.1940, Sayı: 4417, s. 1.; **Resmi Gazete**: 16.9.1960, Sayı: 10605. ; **Resmi Gazete**, 19 Kânunusani 1942, Sayı: 5010, s. 2160.; **Resmi Gazete**, 11 Mart 1942, Sayı: 5054, s. 2403.; **Resmi Gazete**, 2 Eylül 1942, Sayı: 5200, s. 3622.; **Resmi Gazete**, 27 Teşrinievvel 1942, Sayı: 5244, s. 3901-3905.

derken¹⁶ Ayvalık'ta gündem, daha savaşın ilk günlerinde, “*ihlikâr ve muhtekirlere meydan vermemeli*” sözleriyle karaborsaya karşı göz yumulmaması ve mücadele edilmesi konusuydu.¹⁷ “İhtikâr ve muhtekirlere meydan vermeme” konusunun gündeme gelmesinde ise geçmiş savaş yıllarındaki acı deneyimlerin etkisi büyüktü.¹⁸ Ayrıca o yıl zeytin yeterli ürün vermemişti ve ilerleyen günlerde ve zamanda Ayvalık'ta ekonomik hayatın zeytin dışında başka ürünlerle desteklenmesi mümkün olmazsa yaşanan zorluklar artarak devam edecekti.¹⁹ Bununla birlikte savaş yılları içinde Ayvalık'ta yokluğundan şikâyet edilen ilk ürün ekmek değil, kahve oldu.²⁰ Ekmek bulamama konusundaki şikâyetler 1940 yılında başladı.²¹

Ayvalık'ta topraklar hububat yetiştirmeye elverişli olmadığından ilçenin neredeyse bütün un ihtiyacı dışarıdan karşılanıyordu. Savaş nedeniyle un fiyatları her geçen gün artınca durum doğal olarak ekmek fiyatlarına yansdı. Fırıncılarla uncuların sebepsiz bir şekilde ve sürekli olarak ekmek fiyatlarına zam yapmaları üzerine toplanan belediye encümeni, bu soruna

¹⁶ İsmet Binark, **Türk Parlamento Tarihi TBMM- VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943)**, 2. C., Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, s. 1060.

¹⁷ **Ayvalık**, 07 Eylül 1939, s. 1.

¹⁸ Ayvalık gazetesinde durum: “*bu gibi günleri çok gördüğümüz ve sıkıntılı günler, pek felaketli zamanlarda bizi en ziyade inleyen ihtikâr olmuştur. Zavallı halkın hayatına göz dikenler merhametsizce, halk inlerken o muhtekirler ceplerini doldurmağa, apartmanlar sefahathaneler yaptırmaya başlamışlardı. Vatan için cephelelerde can veren vatan evladının geride bıraktığı evlat hayali varken, yoksulluk ve sefalet içinde perişan oldu. Şimdi öyle bir hale meydan vermemek icab eden bu sinsî duygu kendini göstermemek mümkün değildir. Avrupa'nın bir köşesinde harp başlamasıyla yavaş yavaş bir kıyıdanma başlamıştır. Yazık olur eğer biz muhtekirlere karşı cephe almazsak. Halkın sefaletine karşı lakayt kalınmış suçta birlik yapılmış olur. Şeker yavaş yavaş çekilmede, yağ ve sabun fiyatlarında yükselme sözleri işitilmektedir. İşte şimdi kese severlik değil, yurt ve milletteverlik meydana çıkacaktır.*” sözleriyle ifade edildi. **Ayvalık**, 7 Eylül 1939.

¹⁹ **Ayvalık**, 26.10.1939, s. 2.

²⁰ “*Bu hafta içinde memleket piyasasında kahve mevcudu kalmamış ve memleket kahve için sıkıntı çekmektedir.*” **Ayvalık**, 14 Birincikanun 1939, s. 1.

²¹ Yaşanan ekmek buhranı Ayvalık gazetesinde : “*...Bugün haber alıyor ve görüyoruz ki şehrimizde bir ekmek buhranı var, buna sebep nedir? Un ve buğday mı yok? Veya herhangi bir narh ihtilafından dolayı mı ihtiyaca kâfi ekmek çıkarılamadı? Eğer böyle ise belediye kanuni haklarını istimal ederek halkın ihtiyacına yetecek miktarda ekmek çıkaracak fırınlara el koyup halkın ihtiyacını temin etmek çaresini daha evvelceden düşünmedi... Yaptığımız tahkikata nazaran bugün şehrimiz tacirlerinin elinde az da olsa 100 ile 120 bin kilo miktarı buğday mevcudu bulunmaktadır... Şehir halkının ihtiyacını karşılayacak tedabire vaktinde neden tevassul edilmedi*” sözleriyle ifade edildi. Aynı haberde ekmek kadar ilçede gaz buhranı yaşandığı, gaz bulamayan halkın fitil yaktığı, kapalı bir odada yanan fitilin sağlığa zararları dile getirilerek belediyenin durumu incelemeye aldığı, gaz buhranının ne zaman baş gösterdiği, öncesinde kimlerin hangi sıklıkta ve miktarlarda gaz aldığıın incelendiği ifade edildi. **Ayvalık**, 12 İkincikanun 1940, s. 1.

köklü bir çözüm bulmaya karar verdi. Buna göre belediye bütçesi içinde “sermaye-i müdevvere” kaleminden altı bin lira ayrılması teklif edildi ve öneri ittifakla kabul edildi. Ayrılan bu bütçe ile en az zam yapılarak ilçede gündelik hayatın devam etmesi planlandı. Ekmek fiyatlarına sık sık zam yapılmaması için belediyenin ekmek mi çıkaracağı yoksa un mu getireceğine karar vermek gerekiyordu. Ayrıca un fiyatlarının da birbirini tutmadığı, karar alınırken bu durumun da dikkatle değerlendirilmesi gerektiği öne sürüldü. Belediye başkanı, duruma göre her iki yolun da denenerek Ayvalık halkına ucuz ekmek yedirilmeye çalışılacağını ifade etti.²² Halka yetecek un miktarı da nüfusa orantılı olarak belirlendi. 12 bin nüfusu olan ilçede günlük ortalama 60 çuval yani 4320 kilo buğdaya ihtiyaç vardı. Geminin çalışmayacağı günler de düşünülerek ihtiyaç fazlası bir miktar daha un alınması gerektiği vurgulandı ve bu konuda sorumlu olarak belediye başkanlığına yetki verildi.²³

Kasabanın buğday ihtiyacını karşılamak için 6 bin lira önerilmesine rağmen net ayrılan miktar 4740 liraydı. Ancak bu miktar un ihtiyacının tamamını karşılamaya yeterli gelmedi. Yine de mümkün olduğu sürece buğday ve un stoku yapılması amacıyla Toprak Ofisi ile anlaşma yoluna gidildi.²⁴ Buna göre un yapılmak üzere günde 5 ton ve her hafta peşin para ile ödenmek üzere 15 ton buğdayın İstanbul ofisinden teminine karar verildi.²⁵

Alınan tüm önlemlere rağmen kötü hava koşulları nedeniyle başta un olmak üzere ihtiyaç maddeleri kasabaya gelmiyor ve bu durum karşısında halk zorlanıyordu. Sorunun çözümü için verilen para karşılığı sadece un almak yerine bir kısmının un diğer kısmının dane buğday olarak alınması, stoklanacak buğday için de uygun bir ambar ayarlanmasına karar verildi.²⁶ Alınan karar neticesinde, 10 Şubat 1941 tarihinde Ayvalık'a 1655 çuval un ve 159.5 ton buğday getirildi ve bir kısım buğday da stok edildi.²⁷

Ekmeğe gelen zamların bir nebze olsun düzenlenmesi için Ayvalık Belediyesi bütün fırınların 950 gram ekmek çıkarmasını ve ekmeğin fiyatının da 12.5 kuruş olacağını ilan etti.²⁸ Belediye halkın ekmeçlik un ihtiyacını karşılamak için faaliyette bulunurken, Ayvalıklı fırıncı Mehmet Eşpe: “*Elektrikle gayet temiz ve pişkin ekmek ilan eder. Sıhhatini seven her*

²² 1940, *Belediye Zabıt Ceridesi*, 01.02.1940.

²³ 1940, *Belediye Zabıt Ceridesi*, 04.11.1940.

²⁴ 1940, *Belediye Zabıt Ceridesi*, 23.12.1940.

²⁵ 1940, *Belediye Zabıt Ceridesi*, 23.12.1940.

²⁶ 1940, *Belediye Zabıt Ceridesi*, 23.12.1940.

²⁷ 1941 *Belediye Zabıt Ceridesi*, 10.02.1941.

²⁸ *Ayvalık*, 29.5.1941, s. 1.

*vatandaşın koşacağı fırın Mehmet Eşpe fırınıdır” diye gazeteye ilan vererek halkı kendi fırınından ekmek almaya davet ediyordu.*²⁹

1942 yılı Şubat ayında belediye başkanı Şevket Osman Karaca, birkaç günden beri halkın fırınların önünde toplanarak ortada hiçbir yokluk emaresi yokken izdiham yaptıkları ve ertesi günü ekmek çıkmayacakmış gibi davrandıklarından şikâyet ederken,³⁰ belediye heyeti fırıncılara dört günlük un verilmesi ve karşılığında sattıkları ekmekler için karne fişi verilerek kontrolünün bu şekilde sağlanması için oylama yaptı.³¹

Ayvalık'ta yeterli olmayan buğday üretimi konusunda da çiftçiler savaş yıllarında sorunlar yaşadı. Yaşanan sorunun temel nedeni bir önceki yıl buğday az çıktığı için tohumluk ayırmamaları ve bu nedenle 1941 yılında tarlalarına ekim yapma konusunda çaresiz kalmalarıydı.³² Altınovalı çiftçiler durumu belediye başkanı ve kaymakama iletmek yanında kendilerine ofişçe tohumluk verilmesi amacıyla Cumhurbaşkanı İnönü'ye de telgrafla müracaat ettiler.³³

Çiftçiler sorunlarına bu şekilde çözüm ararken, zirai üretim bölgesi olmayan Ayvalık'ta, 1942 yılında belediyenin üstesinden gelmekte zorlandığı başlıca konu ekmeklik hububat sağlamaktı. Öyle ki, büyük zorluklar ve maddi fedakârlıklar sonucu Konya ve Eskişehir'den buğday getirildi. Kış mevsimine girilirken buğday stoku yapılamadığı dönemlerde

²⁹ Bkz: Ek 2. **Ayvalık**, 17.07.1941, s. 2.

³⁰ O yıllarda ülke genelinde hükümete bireysel veya kurumsal benzer şikâyetler yapıldı. Özellikle un ihtiyacının tamamen dışarıdan karşılandığı yerlerde bu sorunlar daha belirgin bir şekilde gündem oluşturdu. Mersin ve İzmir'deki benzer örnekler için Bkz. Sönmez, **a.g.m.**, s. 616-617.

³¹ 1942, **Belediye Zabıt Ceridesi**, 13.02.1942.

³² Çiftçilerin tohumluk konusunda yaşadığı sorunlar yerel gazetede şu sözlerle dile getirildi: *“Biz çiftçiyiz, tarlalarımızı sürdük, geçen sene mahsulümüz olmadı. Tohumluk ayıramadık. Piyasadan alabiliriz diye her tarafa başvurduk. Tohumluk değil, hatta hayvanlarımızı besleyebilecek ne arpa ne de yulaf bulabiliyoruz. Bu vaziyette tarlalarımız muattal kalacak ve binnetice vatandaşlarımızın iddialarını biz de inceledik, haklı olduklarını gördük. Ziraat dairesine müracaat ederek meseleyi sorduk. Balıkesir Ziraat Müdürlüğünden gelen bir tamimle bu sene zurraa tohumluk dağıtılamayacağı ve mezkûr tohumların piyasadan temini çarelerini tavsiye ediyor. Diğer birçok kazalarımız belediyeler vasıtası ile Ofisten ihtiyaçlarını temin ediyorlar. Bizde her nedense çareye başvurulmamış, saniyen şehrimizin belli başlı büyük zahire mağazalarında oldukça mühim stok arpa ve yulaf var. Vilayetten gelen bir emirle satış men edilmiş, öyle bir vaziyet hasıl olmuş ki, ne mal sahibi malını satabiliyor, ne de ofis parasını veriyor ne de çiftçi ihtiyacını temin ediyor. Bu meselede bir anlaşamamazlık olduğu muhakkak. Vicdanı pek temiz olduğumu bildiğimiz kaymakamımızın lazım gelen tedbirleri alarak zavale çiftçilerimizin dertlerine deva olacak tedabire tevessül edebileceklerini ve hiç olmazsa mevcut stok malların kontrolleri altında satılmasını temin edeceklerini acilen temenni ederiz.”* **Ayvalık**, 13 İkinci Teşrin 1941, s.1-2.

³³ **Ayvalık**, 13 İkinci Teşrin 1941, s. 1.

de tedbirler alınarak kasaba halkının aç kalmaması için önlemler alındı.³⁴ Aslında Ayvalık'ta belediyenin yaşadığı bu sorun o yıllarda hemen hemen tüm belediyelerde görülen bir durumdu. Başbakan Saraçoğlu, 1942 yılı gelişmelerini aktardığı meclis konuşmasında durumu tüm açıklığıyla ifade ediyordu:

“Hububatın %25’ini, köylüden, o gün için iyi sayılan bir fiyatla Hükümet namına toplamaya karar verdiğimiz günlerde, şehirlerimizin hububat ihtiyaçlarını günü gününe ve hatta saati saatine zor yetiştiriyorduk ve ambarlarımızda hiçbir stok mevcut değildi. Bu vaziyet, göz önünde dururken, alacağımız %25’lerin ambarlarımıza girmesini temin için, bu %25’leri ödeyinceye kadar, her çeşit hububat alış verişini yasak etmekte tereddüt etmedik... Stokların yaz ortasında erimeye başlaması bizi telaşa düşürdü... Stoklarımızı eritmeyen ve şehirlere ekme bulan bir çare aradık. Bu çareyi, belediyeleri muvakkaten işe sokmakla bulabileceğimizi umut ettik... Onlara yer yer krediler açturdık ve muayyen tarihlerden itibaren kendilerine hububat vermeyeceğimizi bildirdik. Bundan sonra yüzlerce belediye buğday ambarı sayılan yerlere hücum etti. (...) böyle her yerde bir fiyat yarışı başladı ve hiçbir fiyat bunları yarıştan vazgeçiremedi... Hububat fiyatları ve onunla beraber diğer gıda maddeleri fiyatları gittikçe artarak, bugünkü mübalağalı raddelere ulaştı.”³⁵

Ekmek Karneleri

Ekmek dağıtımının karne üzerinden verilmesi kararı üzerine Ayvalık'ta da çalışmalara başlandı.³⁶ Nüfus adedine göre düzenlenecek bu dağıtımda ilk olarak kasaba halkının nüfus cüzdanlarının sağlıklı bir şekilde belirlenmesine çalışıldı.³⁷ Belediye ekmeğin karne ile dağıtılması kararını aldığı anda kasabada zeytin toplama zamanı olduğundan çıkarılan kartlar yeterli gelmedi. Bunun üzerine ekme dağıtımında kart usulü uygulaması talimatnamesinin 12. maddesine göre düzenlenmiş bin (1000) adet ağır işçi, iki bin (2000) adet büyük ve ikiyüzelli (250) adet çocuk karnelerinin dağıtımına izin verilmesi konusunda kaymakamlığa başvurulması için yeni bir karar alındı.³⁸ Basılan bu karnelerden 325 tane ağır, 869 adet büyük ve 52 adet çocuk karnesi dağıtılarak kalan 675 ağır, 1131 büyük ve 198 küçük karne muhafaza altına alındı. Kimlerin ağır işçi kabul edileceğine de

³⁴ 1943, **Belediye Meclis Zabıtları**, 01.11.1943.

³⁵ **TBMM Zabıt Ceridesi**, 11.XI. 1942, s. 16-22; Pamuk, **a.g.e.**, s. 194-195.

³⁶ Ekmek karnesi örneği için bkz: Ek.1.

³⁷ Bu nedenle belediye tarafından yapılan toplantıda, “Nüfus kaydı için numuneye künye pusulası tab ettirileceğinden ücretinin gayri melhuzeden itasına ve matbaa müdürü Avni Baskın'a bu iş için başlangıç olarak (70 lira) verilmesine” karar verildi. 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 12.01.1942.

³⁸ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 17.01.1942.

açıklama getirildi. Buna göre: Talimatnamenin 20. maddesinin C fırcasına göre nakil işlerinde çalışan hamalların ve mutat iş saatinin devamı müddetince aralıksız bir şekilde büyük enerji sarfıyla ağır bedeni hizmet gören torba imalathanelerindeki işçilerin ve şiddetli hararet, şiddetli gürültü, nefes cihazını tazyik ederek bir buhar ve sıhhati tehlikeye düşürecek herhangi bir madde ile bozulmuş hava içinde çalışmak zorunda bulunan zeytinyağı ve sabunhanelerdeki bilimum işçiler de ağır işçi olarak kabul edildi.³⁹

Ocak ayı karnelerinin dağıtımında bazı yanlışlıklar ortaya çıkması üzerine, Şubat 1942'de ekmek karnelerinin dağıtımında yeni kriterler belirlendi. Buna göre daha önce verilen kartlar (karneler), aile reisinin kartı en üstte olmak üzere, tüm aile üyelerinin karneleri bir araya getirilip iğnelendikten sonra yazım memuruna verilecekti. Ayrıca ikamet edilen evin kapı numarası ile bulunduğu sokağın ada veya numarasının yazım memurlarına bildirilmesi ve hatırlayamayanların bu bilgileri bir pusulaya yazdırarak yazım memuruna iletmesi; sanat ve meslek sahipleri ağır işçi kabul edildiğinden herkesin sanat ve memuriyetini açık olarak beyan etmesi istendi. Bu bilgiler yazım memurlarına bildirilmediğinde –dolayısıyla nüfus cüzdanına işlenmediğinde- şubat ayı içinde ekmek verilmeyecekti. Ayrıca fazla veya yanlış ya da küçük-büyük kart almış olanların bunları kullanmamaları bildirildi.

Karne tesellüm ve sarf memurları ile yedek üyeler genelde öğretmenler ve ilçede çalışan devlet memurları arasından seçildi.⁴⁰ Eğitimcilerin önemli görevler üstlenmesinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın hububata el konma ve sevk işlerinde öğretmen ve eğitimcilerden yararlanması konusunda verdiği

³⁹ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 26.01.1942.

⁴⁰ Karne tesellüm ve sarf memurları: Öğretmen Nabi Özsoy, Öğretmen Kadri Sargun, Öğretmen Cemil, H. Mu. M. Kamil Taner, H. Mu. M'den Musa, H. Mu.den Süleyman, Tapu katibi Vehbi, Öğretmen Rıza Talay, Öğretmen Muzaffer Atlan ve Öğretmen Sabire Meral iken yazdırma memurları olarak da Fadıl Yanyalı katibi Kerami, Yahya Akıncı, Ali Rıza Goral, Sezai katibi Ali Giritli, Şerafettin Tunay, öğretmen Münevver Atasi, öğretmen Leman Komili, iskan memuru Mecdi, Nüfus memuru Cemal ve Kızılay'da katip Mustafa belirlendi. Karne ile ilgili asıl liste bu isimlerden oluşurken yedek üyeler de belirlendi. Karne tesellüm ve sarf memurları yedekleri Hüsnü Ergenç, Nejat Sarlıcalı, Eyüp Esen, Sülün Beyman ve Sait Öztolon iken yazdırma memuru yedekleri şehir kulübü kâtibi Süleyman, inhisarlarda memur Enver, Basmacılar kâtibi Cemal, Cazımlar kâtibi Mehmet ve Evkafta memur Niyazi Ülgen'di. 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi** 27.01.1942.

emrin de etkisi vardı.⁴¹ Ekmek karnesi verilmesi için kurulan yabancılar masasında da aynı şekilde öğretmen ve memurlar görevlendirildi.⁴²

Karnelerin dağıtımını ile ilgili kişiler seçildikten sonra işlemlerin hangi sıra ile yapılacağı da belirlendi. İlk olarak her mahalle için bir müracaat masası kurulacak, her masada iki sorumlu memur ile dört veya beş yazıcı bulunacaktı. İki memurdan biri karnelerin sahiplerine verilmiş ve kullanışı ile ilgilenirken diğeri yazdırılması ve korunmasından sorumlu olacaktı. Yazdırma memuru nüfus cüzdanlarıyla nüfustan alınmış beyannameleri eski karnelerle kontrol edecekti. Ayrıca sokağı, kapı numarası, nüfus, hane numarası, mesleğini hem aile kartlarının incelenmesinden hem de müracaat sahibinden sormak suretiyle eski karnelerin son sayfasından birinin arkasına kaydedecek ve yeni karneleri hemen yazdıracaktı. Karne tesellüm ve sarf memuru sahte belge veya fazla belge çıkarılmasının önüne geçmek için:

*“Yeni karneleri adeden belediyeden tesellüm edecek ve müracaat vukuunda eski kartların adedine göre (eski kayıtlardaki ağır işçileri nazarı itibare almayarak) yalnız gelen emirlere göre kendisine verilen liste mucibince ağır işçi, büyük ve küçük kartlarını verecek ve bunların yazılıp itmam edilmesini müteakip eski karneleri nüfustan alınmış beyanname ile birlikte alıkoyup yeni kartları esbabına tevdi ve nüfus cüzdanlarına, karne almıştır damgasını vuracaktır. Karne tesellüm ve sarf memuru tesellüm ettiği karneleri sandık durumunda hıfz ve aldığı yeni karnelerle eski karnelerin mahsubunu suretiyle belediyeye teslim edecek”*ti.⁴³

Bu bilgiler halkın görebileceği yerlere asılacak, gazetede yayınlanacak ve ayrıca hoparlörle de ilan edilecekti.⁴⁴

Tüm çabalara rağmen karne yenileme işleminin zamanında bitirilememesi sonucu, Toprak Ofisi'nden ilçenin ihtiyaç duyduğu aylık un ihtiyacı zamanında alınamadı. Ayrıca Şubat ayında havaların kötü giderek deniz nakliyatını tehdit etmesi ve ilçede un stokunun bulunmamasından dolayı ilk önlem olarak kaza sınırları dâhilindeki köy halkına ve zeytin amelesine tam istihkakları verilmeyerek 6 günlük un tasarrufuna gidildi. Buna rağmen ilçeye un gelmemesi göz önüne alınarak –zira un getirecek vapur dört gün sonra 7 Şubat'ta hareket edecek olsa da Ayvalığa ne zaman geleceği belirsizdi- kasaba halkının ekmeksiz kalma tehlikesi karşısında

⁴¹ Mahir Selim Akçakaya, **İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Konya'da Günlük Yaşam**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2010, s. 35.

⁴² Yabancılar masasında memur olarak ortaokul öğretmeni Togan ve Hava Kurumu'nda kâtip Hasan görevlendirildi. 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi** 27.01.1942.

⁴³ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 27.01.1942.

⁴⁴ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 27.01.1942.

çözüm olarak belediye yiyecek maddelerinden bakla, patates ve nohut gibi maddelere el koyarak ilçenin yiyecek ihtiyacını karşılama kararı aldı.⁴⁵

Bir yandan ekmeklik un bulma sorunu yaşanırken, diğer yandan gıda maddelerine yapılan zamlar ekmek fiyatlarına yansdı. Ayrıca İstanbul'dan gelen unların motorla taşınması ve sigorta ücretlerinin yükselmesi nedeniyle fiyatlar arttı. Böylece bu unların beher çuvalının fiyatı 16 lira 19 kuruşa çıktı. Una gelen zamlar ekmeğe yansdı ve ekmeklerin ücreti 11 kuruş olarak belirlendi. Yeni düzenlemeler hoparlörlerle halkevinden duyurulacak ve ayrıca fırıncılara da haber verilecekti.⁴⁶

Yardımlar

Savaş yılları içinde çıkarılan asker ailelerine yardım kanununa göre⁴⁷ Ayvalık Belediyesi de belirlenen ailelere belediye vergi ve resim kaleminden ekmek veya para yardımında bulundu.⁴⁸ Sadece asker ailelerine değil, fakir ve kimsesiz olduğunu belgeleyenlere de⁴⁹ belediye tarafından yarım ekmek verildi.⁵⁰ Örneğin Hayrettin Paşa Mahallesi'nde yaşayan ölü Hüseyin kızı Hasan dulu S.'ye incelemeler sonucu fakir ve kimsesiz olduğunun anlaşılmasından dolayı günde yarım ekmek yardım edilecekti.⁵¹

Yasa çerçevesinde verilen ekmek yeterli olmadığında oranlar artırıldı. Örneğin, Fevzi Paşa Mahallesi'nden malul İ.B.'ye günde yarım ekmek verilmek suretiyle yardım yapılırken, iki kişi olduğunu ve bu miktarın kendilerine yetmediğini beyan etmesi üzerine günde bir ekmek verilmesi kararlaştırıldı.⁵² Bununla birlikte her başvuru kabul edilmeden önce ayrıntılı bir şekilde incelendi ve gerçek ihtiyaç sahiplerine yardım edildi.⁵³

⁴⁵ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 03.02.1942.

⁴⁶ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 12.03.1942.

⁴⁷ **Resmi Gazete**, 15 Ağustos 1941, Sayı: 4887, s. 1555. Bu yardım askerin hizmete alındığı tarihten başlar, terhisini takip eden 15 günün hitamında sona ererdi.

⁴⁸ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 26.01.1942.; 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 20. 03.1942.

⁴⁹ **Resmi Gazete**, 9 Kanunusani 1943, Sayı: 5300, s. 4246. Dahiliye ve Ticaret Vekâletlerince müştereken tayin olunacak esaslara göre dar gelirli olduğu tespit edilecek olanların ekmek ve ekmeklik hububat ihtiyaçlarının 22/10/1942 tarihli ve 2/18887 sayılı kararnameye bağlı talimatname hükümleri dairesinde temini.

⁵⁰ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 02.04.1942.

⁵¹ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 23.02.1942.

⁵² 1943, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 04.03.1943.

⁵³ Başvuruların kabul edilmeme sebeplerine gelince: Yardım talebinde bulunan kişiye askere giden oğlu dışında da bakacak birilerinin olması; babası ve anasının çalışacak kudrette olması; 80 ağaç zeytinliğinin bulunması, askere giden oğlu tarafından savaş yılları öncesinde de kendisine bakılmadığı, yardım isteyen kişinin duvarcı ustası olduğu ayrıca 50

İzne gelen askerler için de geçici ekme karneleri çıkarılarak sorun çözüldü.⁵⁴ 1942 yılında muhtaç asker ailelerine yardım kanununda değişiklik yapıldı ve asker ailelerine ekme yerine para verilmesi kabul edildi. Buna göre yetişkinlere dörder ve küçüklere ikişer lira aylık verildi.⁵⁵

Savaş yıllarında yapılan yardımlar Ayvalık halkıyla sınırlı kalmadı. Yunanistan'ı ve özellikle adalardan gelen Rumları da kapsadı.⁵⁶ Savaş yıllarında Yunanistan ve adalarda yaşanan en önemli sorun Yunan toprakları üzerinde gerçekleşen İtalyan, Alman ve Bulgar işgali ile bu işgal yüzünden İngiltere'nin bölgeyi düşman bölgesi şeklinde niteleyerek ablukaya almasıydı. Bu abluka ve işgaller kıtlığa, kıtlık açlığa, açlıksa ölümlere ve "büyük açlığa" neden oldu. Bu zor yıllarda Türkiye, bir yandan kendisi yardım ederek, diğer yandan da yardımlara aracılık ederek Yunanistan'a yardım etti.⁵⁷ Ayrıca o günlerde Midilli'den Ayvalık'a Çerkez vatandaşlar iltica etmiş, burada kaldıkları sürece kendilerine 90 ekme ve bir kilo peynir verilmiş, bunların tutarı olan 13 lira 37 kuruş müteferrika tahsisinden karşılanmıştı.⁵⁸

Cezalar

Daha savaşın başlamasıyla kamuoyunda "*ihdikâr ve muhtekirlere meydan vermemeli*" söylemlerinin olduğu Ayvalık'ta, belediye toplumsal hayatın sorunsuz bir şekilde işlemesine aykırı davranan kişi veya kurumlara da ceza yazarak gündelik hayatın düzenli bir şekilde devamına çalıştı.

En fazla ceza kesilen konuların başında, satılan ürün ne olursa olsun üzerinde fiyat etiketinin bulunmadığı durumlarda meydana geldi. Yasaya göre, dükkân sahipleri Murakabe Komisyonu'nun belirlediği fiyatları ürünlerin üzerinde görünür bir şekilde asmak zorundaydı. Sebzedem,

ağaç zeytinliği bulunduğu, 120 ağaç zeytini olduğu gibi nedenler başvurulara olumsuz cevap verilmesine yol açtı 1943, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 22.04.1943.

⁵⁴ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 27.04.1942.

⁵⁵ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 12.03.1942.

⁵⁶ Mübadele sonrasında başlamak üzere II. Dünya Savaşı yılları da dahil –savaş yıllarında bir ara döviz ve kiliring zorlukları nedeniyle durma noktasına gelse de- Ayvalık'tan Yunanistan'a ve özellikle adalara ihracat ve ithalat yapıldı. İhraç edilen ürünler arasında prina, bakla, nohut ve emsali hububat, canlı hayvan, balık, bostan ve saman yer alırken ithal edilen ürünler değirmen taşları ve fabrikalarda kullanılan makinelerin yedek aksamından oluşmaktaydı. **Ayvalık Ticaret Odası Karar Defteri**, 30.12.1939.

⁵⁷ Çağla Derya Tağmat, "Yunanistan'da Büyük Açlık ve Ege'de Yardım Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar Vapurları (1941-1942)", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 46 (Güz 2010), s. 479.; Ulvi Keser, "İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Yunanistan, Türkiye'de Mülteciler, Askeri İhlaller ve Esirler Sorunu", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, III/11 (İlkbahar 2010), s. 382.

⁵⁸ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 26.01.1942.

ekmeğe, ete veya meşrubat fiyatları listesine kadar hemen her ürünün üzerine etiket asmayan satıcılara ceza yazıldı.⁵⁹ Bununla birlikte ceza kesilen listenin uzun olması satıcıların ceza ödemek pahasına fiyat etiketi asmadıklarına delildi. Zira bu şekilde devletin belirlediği fiyat dışında istediği fiyata ürün satarak kar marjını yükseltiyorlardı. Ekmekle ilgili kesilen cezalara örnek verilecek olunursa: Belediye Zabıta talimnamesine aykırı olarak çıkardığı ekmeğin üzerine marka koymayan fırıncılara 3 lira,⁶⁰ zabıta talimatnamesine aykırı olarak ekmekleri sabah sekizden önce satan fırıncıya 3 lira,⁶¹ 1200 gramlık çift ekmeğin çıkararak fırıncılara 2 lira ceza kesildi.⁶²

Savaş yılları içinde ekmeğin bulmak zorlaştıkça, kurallara uymayanlara verilen cezalar da o oranda ağırlaştırıldı. Örneğin Hayrettin Paşa Mahallesi'nde fırıncılık yapan H.Ö.'nün kurallara aykırı olarak ekmekleri 20-30 gram eksik çıkardığının anlaşılması üzerine satış durduruldu, bir kişi görevlendirilerek eksik gramlar tamamlandı ve ayrıca fırın sahibine 50 lira hafif para cezası kesildi.⁶³ Ekmek gramajlarının eksik çıkması o yıllarda belediye zabıtasının sık karşılaştığı durumlar arasındaydı. Öyle ki verilen cezalar bile düşürüldü. Örneğin 26 Kasım tarihinde İsmet Paşa Mahallesi'ndeki Fırıncı Ş.'nin çıkardığı 100 ekmeğin gramajları 20-40 gram arası eksik çıkınca sadece 3 lira para cezasına çarptırıldı.⁶⁴

Ayvalık'ta o yıllarda ekmeğin konusunda yaşanan bir diğer sorun ekmeğin içinden çıkan yabancı maddelerdi. Belediye Zabıta Talimatnamesine göre fırıncılar, ekmeğin yapmadan önce unları elekten geçireceklerdi. Bu maddeye rağmen unlar elenmeden ekmeğin yapıldığında içinden fare ölüsü gibi istenmeyen maddeler çıkabiliyordu. Eski Pazar yerinde Cumhuriyet fırıncısı H. Furuncu oğlundan bir adet ekmeğin alan Hayrettin Paşa Mahallesi'nde oturan Hasan kızı Ş. Ü. almış olduğu ekmeğin içinden fare çıktığını görünce belediyeye şikâyet etti. Durum incelenip şikâyetin doğruluğu tespit edilince fırıncıya 50 lira hafif para cezası kesildi.⁶⁵

⁵⁹ Fiyat artışı veya bakkalların istediği fiyata satış yapmasını engellemek amacıyla başvurulan bu uygulama esnaf ve tüccarların bakış açısıyla yaygın basına: “*Dava eşyaya fiyat koymaktan ibaret değildir... Dava halka o eşyayı daima ve makul fiyatla bulmak imkânını temin etmektir.*” şeklinde yansdı. **Cumhuriyet**, 28 Ocak 1941, s. 2'den aktaran: Bülbül, **a.g.m.**, s. 17.

⁶⁰ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 22.05.1942.

⁶¹ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 29.09.1942.

⁶² 1943, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 22.02.1943.

⁶³ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 17.02.1942.

⁶⁴ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 26.11.1942.

⁶⁵ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 13.05.1942.

Elenmeden ekmek yapılması yasak olduğu halde fırıncılar bu yasağı sık sık deldiler. Yakalandıklarında o gün için ne kadar ekmek pişirilmişse fakir ve kimsesiz halka ücret alınmaksızın dağıtıldı. Bu şekilde Edremit Caddesindeki fırıncı A.'nın 73 ekmeğine, Sakarya Mahallesi'ndeki fırıncı O. T'nin 45 ekmeğine el konuldu. Bu ve benzeri diğer fırıncılara ayrıca ceza verilmedi.⁶⁶

Hangi fırının ne kadar ekmek çıkaracağına belediyenin karar verdiği savaş yıllarında fazla ekmek çıkaran fırınların denetlenmesi de kolay oldu ve bu oranın üzerinde ekmek çıkaran fırıncılar cezalandırıldı. Bu cezalardan biri İsmet Paşa Mahallesi'ndeki fırıncı B. K.'ye kesildi. Raporla göre fırıncı B. K., zabıta talimatnamesine aykırı olarak fırınında pişirdiği 40 adet ekmeği fırından kaçırmak üzere bulunduğu bir zamanda görüldüğünden hakkında zabıt varakası düzenlendi. Ele geçen ekmeklere el konularak yardıma ihtiyacı olanlara dağıtımına karar verildi.⁶⁷ Bu konudaki benzer bir ceza da Hayrettin Paşa Mahallesi'nde mukim Fırıncı Ş. T'ye kesildi. Fırınından 40 adet ekmeği kaçırmakta olduğu görüldüğünden hakkında zabıt tutuldu ve ekmekler ihtiyaç sahiplerine dağıtıldı.⁶⁸

Fırıncıların ekmek satışları eldeki un miktarı ve biriken karneler kıyaslanarak sıkı bir şekilde kontrol edildi. Ekmek karnesi ile un miktarı arasında açık çıktığında fırıncılara ceza kesildi. Örneğin Ayvalık'ın Edremit Caddesinde Şanlıtürk fırını sahibi A. K'nin belediyeye teslim ettiği kart fişlerinin günlük hesap ile kontrolü sonucunda 17.05.1942 tarihinden 30.05.1942 tarihine kadar aldığı un mukabili teslim etmesi gereken fişlerde 14 günde (1236) adet (600) gramlık ekmek noksan olduğu ve bu miktar ekmeği tükettiği halde karşılığında belediyeye fiş teslim etmediği; dağıtım işlerine bakan zabıta memuru tarafından günlük olarak çıkarılan ekmek ve fiş hesaplarının incelenmesi sonucu durum ortaya çıktı ve fırın sahibi hakkında zabıt tutuldu. Fırıncı da durumun doğruluğunu kabul edince ceza kesildi.⁶⁹ Ayrıca fırın sahipleri Milli Korunma Kanunu'na aykırı hareket ettiklerinden mahkemeye verildiler.⁷⁰ 1944 yılına gelindiğinde un konusundaki sorunlar devam etti. Verilen cezalara da bir yenisi eklendi:

“Safa Caddesinde M. B. 'nin fırını önünde sıhhat memuru H. A. 'nın fırını önünde harici iki çuval un görmesi üzerine keyfiyeti zabıtaya ihbar etmiş ve Halil Gencer bu mahalle gelerek müşterek bir zabıt tanzim edilmiş olup bu zabıttan da anlaşılacağı vechile: fırın sahibinin ofis unlarından ve istihkakı

⁶⁶ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 14.09.1942.

⁶⁷ 1943, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 04.01.1943.

⁶⁸ 1943, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 04.01.1943.

⁶⁹ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 02.06.1942.

⁷⁰ 1942, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 24.06.1942.

harici iki çuval un aldığı ve unların ofis tarafından verilmesi münasebeti ile tek tip ekmek çıkarılması icap ettiği halde bu fırıncının buna itaat etmeyerek hariçten un tedarik ettiği ve bu unu ekmek dahi yapmamış olsa dışarıdan un alması aykırı bir hareket olduğundan bir daha bu hareketinin tekrür etmemesinin kendisine tebliği ve bu defaya mahsus olmak üzere 15 lira para cezası ile tecziyesine karar verildi.”⁷¹

Hayrettin Paşa Mahallesi’nde fırıncı H. B. Ö. Milli Korunma Kanunu’na aykırı olarak ofis unundan ve istihkakından hariç bir çuval un aldığı ve M. B.’nin firmı önündeki çuvalın birinin bu fırıncıya ait olduğu anlaşılması üzerine istihkak harici un alması ve tek tip ekmekten hariç ekmek çıkarması yasak olduğundan bu defaya mahsus olmak üzere on beş lira para cezasına çarptırılmasına ve itirazının reddine karar verildi.⁷²

Dışarıda Dünya Savaşı şiddetlendikçe ülke içinde halkın ekmek bulma konusundaki sorunları da artmaya başladı. Ekmek bulma konusunda ülke genelinde yaşanan zorluklar hükümetin, 15.7.1942 tarih ve 2/18365 numaralı kararname ile yürürlüğe konulan K/366 sayılı kararın ikinci maddesine yeni bir madde eklemesine yol açtı. Buna göre:

“Hükümete borçlandıkları miktar hububatı henüz vermemiş olan mıntukalardaki müstahsiller, borçlandıkları miktar haricinde kalan mahsullerini ekmeklik ihtiyacı için bütün belediyelere serbest fiyatla satabilirler. Bu suretle satılan malların nakliyatı tahdide tabii değildir. Belediyeler mahallin en büyük mülkiye memurunun muvakkatiyle ekmeklik ihtiyacının temini için her yerden ve serbest fiyatla mübayaatta bulunurlar. Bu kanun 10 Eylül 1942 tarihinden itibaren mer’idir.(geçerlidir)”⁷³

Yasaya rağmen, 17 Eylül 1942 tarihli Ayvalık gazetesi dört gündür ekmek dağıtımının düzensiz yürütüldüğünü, halkın ekmek alabilmek için fırınların önünde saatlerce beklediğini ve bu duruma acilen bir düzen verilmesi gerektiğini birinci sayfadan halkla paylaşıyordu.⁷⁴ Ekmek kuyruklarında yaşanan düzensizliğin nedeni olarak mahalle birliklerinin kendilerine verilen görevleri yerine getirmede yeterince başarılı olamamaları gösterildi. Zira halkın istihkakından fazla ekmek aldığı anlaşılmıştı. Belediye normalde verilen sarfiyata ek olarak altı çuval daha ilave etmek suretiyle sorunu çözmeye çalıştı. Ek olarak halkın da hile yoluna başvurması ve dürüst hareket etmesinin arzu edildiği dile getirildi.⁷⁵

⁷¹ 1944, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 20.03.1944.

⁷² 1944, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 20.03.1944.

⁷³ **Ayvalık**, 24.09.1942, s. 1.

⁷⁴ **Ayvalık**, 17.09.1942, s. 1.

⁷⁵ **Ayvalık**, 17.06.1942, s. 1.

Kaliteli ekmek satılması konusunda alınan tüm önlem ve yaptırımlar/verilen cezalar ekmeğin kaliteli bir şekilde satılmasına imkân vermedi. Hatta ekmeklerin gittikçe bozulduğu şeklinde şikâyetler geldi.⁷⁶ Ekmeğe dışarıdan un karıştırılmasına karşı önlem olarak evleri için un öğütöceklere verilen öğütme iznine sahip olmayanların unlarının öğütülmemesi ve değirmenlerin kontrol altına alınması önerilirken, Belediye zabıtasının da sıkı kontrolü ile yaşanan olumsuzlukların önleneceği ifade edildi.⁷⁷

1944 yılında halk, ekmeklerin bir kısım fırıncılarda düzgün çıkarken, bir kısmında hala bozuk çıkmasından şikâyete devam ediyordu. Bozuk ekmek çıkaran fırıncılar, ofisten verilen unların bozuk olduğunu iddia etseler de, bu iddiaların karşısında, asıl fırıncıların ofis unlarına bozuk un karıştırdığı dile getirildi. Ofis unları gerçekten bozursa o zaman da belediyenin bu unları kabul etmemesi ve halka bozuk unları haksız bir şekilde yedirmemesi dile getirilerek; bu soruna çözüm bulunamadığı sürece, parasıyla ekmek yerine çavdar samanı yiyen halkın cezalandırılacağı ifade edildi.⁷⁸ Ekmeklerin bozuk çıkması ile ilgili tartışmalar devam ederken 1944 yılı Kasım ayında Koordinasyon Heyeti'nin aldığı yeni kararlar çerçevesinde unlu gıda maddeleri simit, börek ve sairenin yapılmasına ve satılmasına izin verildi. Bu karara göre ilçede çıkarılacak simitlerin 80 gram ağırlığında ve 5 kuruştan satılmasına karar verildi.⁷⁹

Temel gıda maddesi olan ekmek yanında, gıda maddelerinin fiyatlarının da günden güne her bütçeye müsait olmayacak şekilde artması,⁸⁰ savaş yılları içinde mütemadiyen yaşanan ancak tüm denemelere rağmen kalıcı çözüm bulunamayan konular arasında yer aldı. Ayvalık'ta belediye ve halk ekmek bulma konusunda yaşanan sorunlara çözüm ararken 6 Ekim 1944 tarihinde 6.9 şiddetindeki yer sarsıntısı meydana geldi. Alibey Adasında ve

⁷⁶ “Ekmeklerimiz bozuk çıkıyor. Ofisçe civarımız kazalara verilen aynı un Ayvalığa verildiği halde bu yerlerin ekmeği bize nazaran fevkalade olduğu halde Ayvalığımızın ekmekleri çok bozuktur. Bunun neden ileri geldiğini tabii bilmiyoruz. Fakat birçok yurttaşların idarehanemize gelerek anlattıklarımıza bakılırsa fırıncılar tarafından ekmeklere bakla ve çavdarı fazla olan ofis unları harici un karıştırılmış. Bunu nerede ve nasıl karıştırdıkları hakkında da malumat veriyorlarsa da biz bunu kaydıhiyatla telakki ediyoruz.” **Ayvalık**, 08.06.1944, s.1.

⁷⁷ **Ayvalık**, 08.06.1944, s.1.

⁷⁸ **Ayvalık**, 22.06.1944.

⁷⁹ 1944, **Belediye Encümen Zabıtnamesi**, 6.11.1944.

⁸⁰ Örneğin 1.8.1941 tarihinde beyaz peynir 60 kuruş, kaşar peyniri 100 kuruş; 2 Mart 1942 tarihinde beyaz peynir 90 kuruş, kaşar peyniri 1.40 kuruşa satılırken, 21 Eylül 1942 tarihinde beyaz peynirin fiyatı 1.40 kuruşa, kaşar peyniri ise 2.40 kuruşa satılmaya başlandı. Ayvalık Ticaret Odası Ücret Defteri.

Ayvalık merkezde 3 mahallede büyük hasarın olduğu depremde 30 kişi ölürlen 5500 bina hasar gördü.⁸¹ Ve bu tarihten itibaren Ayvalık halkının çözmesi gereken daha ciddi sorunları vardı.

Sonuç

II. Dünya Savaşı yıllarında, ülke genelinde gündelik hayatın devamlılığı konusunda yaşanan yokluklar/yoksunluklar, benzer şekilde Ayvalık'ta da yaşandı. Savaşın başlamasıyla birlikte yükselmeye başlayan fiyatlar, savaşın sona erdiği 1945 yılına değin katlanarak artmaya devam etti. Gıda maddesi sağlanmasında yaşanan zorlukların bir benzeri ekmek konusunda da gündeme geldi.

Savaş yıllarında iaise işlerinin düzenlenmesi görevini ülke genelinde olduğu gibi Ayvalık'ta da belediye üstlendi. Sorun yaşanmaması için sıkı kontroller yapan belediye, kurallara uymayan fırınlara cezalar kesti. Ekmek konusundaki uygulamalar karşısında maliyetlerini düşürmek isteyen fırıncılar ise ya ekmeğin gramını düşürdüler ya da ekmeğin içine kabul edilen orandan daha fazla katkı maddesi koydular. Bazen de fazla ekmek çıkardılar. Bu süreçte temel besin maddesi olan ekmeğin tadı, besin değeri veya kalitesi bozuldu ve hemen hemen yenmez duruma geldi.

Ayvalık'ta II. Dünya Savaşı yıllarındaki ekmek ve diğer yiyecek maddeleri konusunda sorun yaşayanlar, zeytinyağı ticareti ile uğraşan zenginler değil; zeytin üretimi ile ilgilenen Cunda ve Ayvalık merkezde yaşayan bir çoğunluk oldu. Bununla birlikte, gerek ekmek yeme alışkanlığındaki farklılıklar gerekse deniz ürünleri ve balıkçılık sayesinde Anadolu'nun diğer bölgelerinde görüldüğü gibi büyük acılar/kıtlıklar yaşanmadı. Belediye başkanının sözleriyle Ayvalık halkı savaş yılları boyunca: "*Hububatla pahalı ekmek yediye de aç kalmadı*".

KAYNAKÇA

Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA. 490.01. 624.52.1.109.

⁸¹ Taylan Köken, http://www.academia.edu/16291357/Ayval%C4%B1k_Depremleri (Erişim Tarihi: 10.04.2016)

Resmi Yayınlar

22 Ekim 1950 Umumi Nüfus Sayımı, Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet Umum Müdürlüğü, Ankara, 1951.

(Ayvalık) Belediye Encümen Zabıtnamesi

(Ayvalık) Belediye Meclis Zabıtları

(Ayvalık) Belediye Zabıt Ceridesi

Ayvalık Ticaret Odası Karar Defteri

Ayvalık Ticaret Odası Ücret Defteri

Resmi Gazete: 26.01.1940.

Resmi Gazete, 26.01.1940, Sayı: 4417.

Resmi Gazete, 15 Ağustos 1941, Sayı: 4887.

Resmi Gazete, 19 Kânunusani 1942, Sayı: 5010.

Resmi Gazete, 11 Mart 1942, Sayı: 5054.

Resmi Gazete, 2 Eylül 1942, Sayı: 5200.

Resmi Gazete, 27 Teşrinievvel 1942, Sayı: 5244.

Resmi Gazete, 9 Kanunusani 1943, Sayı: 5300.

Resmi Gazete: 16.9.1960, Sayı: 10605.

TBMM Zabıt Ceridesi, 11. XI. 1942.

Kitaplar

Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1940-1949, Ankara Üniversitesi SBF KAYAUM, Ankara, 2008.

Arı, Kemal, **Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç 1923-1925**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995.

Ayvalık Ticaret Odası, "İstihsal", **İdare Heyeti İktisadi Raporu Ekim 1955**, Ayvalık Ticaret Odası Yayınları, Ayvalık, 1955.

Aydemir, Şevket Süreyya, **İkinci Adam**, C. 2, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.

Başar, Ahmet Hamdi, **Davalarımız**, Ankara, 1943.

Binark, İsmet, **Türk Parlamento Tarihi TBMM- VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943)**, 2. C., Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 2004.

- Binark, İsmet, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-VII. Dönem (8 Mart 1943-5 Ağustos 1946)**, 1. C., TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2009.
- Boratav, Korkut, **Türkiye İktisat Tarihi**, İmge Yayınevi, Ankara, 2004.
- Çavdar, Tevfik, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, İmge Yayınevi, Ankara, 1999.
- Deringil, Selim, **Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.
- Kafaoğlu, Ahmet Başer, **Varlık Vergisi Gerçeği**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005.
- Makal, Ahmet, "65. Yılında Koruma Kanunu, Çalışma İlişkileri ve İş Mükellefiyeti", **Tartışma Metinleri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Gelişme ve Toplum Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara, 2004.
- Metinsoy, Murat, **İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye: Savaş ve Gündelik Yaşam**, Homer Kitabevi, İstanbul, 2007.
- Pamuk, Şevket, **Osmanlı'dan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme Seçme Eserler II**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.
- Tarihi, Coğrafyası, Ekonomisi ve Turizmi ile Ayvalık**, Geylan Kitabevi, Ayvalık, 1969.
- Tekeli, İlhan-Selim İlkin, **Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Yetkin, Çetin, **Karşıdevrim 1945-1950**, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2002.

Makaleler

- Akbil, Ahmet, "Ayvalık İlçesi", **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 206 (1950), s. 158-171.
- Bakar, Bülent, "İstanbul'da Ekmek Karnesi Uygulaması, Karne ve Ekmek Suistimalleri (1942-1946)", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, 12/24 (2013/2), s. 1-60.
- Bülbül, İrfan, "İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'de Sosyal Hayata Olumsuz Yansımaları", **İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 9 (2006), s. 1-52.
- Dokuyan, Sabit, "İkinci Dünya Savaşı Sırasında Yaşanan Gıda Sıkıntısı ve Ekmek Karnesi Uygulaması", **Turkish Studies**, Sayı: 8/5 (İlkbahar 2013), s. 193-210.
- Güneş, Günver, "Türkiye'de Savaş Ekonomisi Uygulamaları ve Toplumsal Yaşama Etkileri", **Türkler Ansiklopedisi**, C:17, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 1078-1092.

- Keser, Ulvi, “İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Yunanistan, Türkiye’de Mülteciler, Askeri İhlaller ve Esirler Sorunu”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, III/11 (İlkbahar 2010), s. 381-400.
- Sönmez, Şinasi, “İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Hükümetlerinin Temel Gıda Maddelerinin Temini Konusunda Aldığı Tedbirler”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 47 (Bahar 2011), s. 599-629.
- Tağmat, Çağla Derya, “Yunanistan’da Büyük Açlık ve Ege’de Yardım Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar Vapurları (1941-1942)”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 46 (Güz 2010), s. 457-483.
- Tuğluoğlu, Fatih, “Tek Parti Döneminde Hükümet Memur Dayanışması”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 27-28 (Mayıs-Kasım 2001), s. 353-373.
- Uyanık, Necmi, “Mübadele Sürecinde Bazı Ada Halklarının Yaşamış Olduğu Sorunlar Üzerine Tespitler”, **Prof. Dr. Nejat Göyünç Armağanı**, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya, 2013, s. 439.

Sürelî Yayınlar

Ayvalık Gazetesi

Tezler

- Akçakaya, Mahir Selim, **İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Konya’da Günlük Yaşam**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2010.
- Gökgöz, Gurbet, **II. Dünya Savaşı Yıllarında İzmir’de Gıda Ticareti ve Yaşanan Bunalm**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010.
- Kırca, Lale, **İkinci Dünya Savaşı’nın Ekonomik ve Sosyal Etkilerinin Türk Basımına Yansımaları (1945-1950)**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2012.

İnternet Kaynakları

- Ekinci, Ekrem Buğra, “ekmek bulamayan pasta yesin”, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-ekrem-bugra-ekinci/577441.aspx> (erişim tarihi: 18.09.2015).
- Köken,Taylan, http://www.academia.edu/16291357/Ayval%C4%B1k_Depremleri (Erişim Tarihi: 10.04.2016).

EK-1

AYVALIK BELEDİYESİ
MAYIS - HAZİRAN
944 EKMEK KARTI
DAR VE SABİT
BÜYÜKLER İÇİN

1- Gününde kullanılmıyan kupon geçmez 2- Temmuz 1944 kartı alınırken bu kısım geri verilir.
3- Tahrit ve taklidi M.K.K. göre cezalandırılır 4- kaybedene yenisi verilmez.

	B	B	B	B	B	B
	Haziran	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs
	10	31	21	11	1	
B	B	B	B	B	B	B
Haziran	Haziran	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs
11	1	22	12	2		
B	B	B	B	B	B	B
Haziran	Haziran	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs
12	2	23	13	3		
B	B	B	B	B	B	B
Haziran	Haziran	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs
13	3	24	14	4		
B	B	B	B	B	B	B
Haziran	Haziran	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs
14	4	25	15	5		
B	B	B	B	B	B	B
Haziran	Haziran	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs
15	5	26	16	6		
B	B	B	B	B	B	B
Haziran	Haziran	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs
16	6	27	17	7		
B	B	B	B	B	B	B
Haziran	Haziran	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs
17	7	28	18	8		
B	B	B	B	B	B	B
Haziran	Haziran	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs
18	8	29	19	9		
B	B	B	B	B	B	B
Haziran	Haziran	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs	Mayıs
19	9	30	20	10		

Ayvalık İlçesi ekme karnesi örneği, CihatTeker Arşivi

EK- 2

Ayvalık gazetesi ekmeğe reklamı, *Ayvalık*, 17.07.1941.

